

зація на підставі специфічних критеріїв, дозволяє більш детально проаналізувати сутність й структуру цього різновиду юридичної відповідальності у трудовому праві.

Караченцев С. Ю.,
здобувач кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ОБЛІК ПРОФЕСІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ З УМОВАМИ ПРАЦІ

Професійні захворювання у всьому світі є головною причиною смертності, пов'язаної з виробничою діяльністю. На відміну від нещасних випадків вони тривалий час залишаються непомітними, але від них гине щорічно у 6 разів більше людей, ніж від виробничих травм. Характер профзахворювань змінюється, адже науково-технічний прогрес збільшує існуючі погрози для здоров'я і породжують нові. Для лікування і їх профілактики потрібно своєчасне виявлення і облік профзахворювань. У колишньому союзі приймалися нормативно-правові акти (в основному накази Міністерства охорони здоров'я СРСР), які покладали обов'язок на певні органи й особи виявляти і здійснювати облік профзахворювань. Так, 30.09.1986 р. був виданий наказ Міністерства охорони здоров'я СРСР «Про вдосконалення системи реєстрації, розслідування, обліку й аналізу профзахворювань СРСР», у якому було наголошено на необхідність запровадження автоматизованої системи обліку і аналізу профзахворювань (отруєнь). Цим наказом були затверджені такі документи як «Інструкція про порядок повідомлення, розслідування й облік профзахворювань», зразки документів (форм), журнал обліку, картки обліку тощо. Ця система була зорієнтована не те, щоб лікарі, які запідозрили ознаки (симптоми) професійного захворювання, негайно повідомляли санепідемстанції, які здійснюють контроль за профзахворюваннями. Ця інформація була потрібна для планування загальнодержавних заходів щодо покращення умов праці, профілактики профзахворювань і запровадження більш вдосконалених методів за контролем захворювань. Аналогічні нормативно-правові акти прийняті і в

Україні. Міністерство охорони здоров'я України 10 лютого 1998 р. видало наказ № 31 «Про удосконалення автоматизованої системи обліку та аналізу профзахворювань в Україні» і в якості додатка затвердило різні документи щодо звіту про захворювання.

Цей обов'язок не порушує принципи лікарської таємниці. Стаття 39 Закону України від 19 листопада 1992 р., яким ухвалено Основи законодавства України про охорону здоров'я, закріплює право працівника на таємницю про стан здоров'я, про факт звернення за медичною допомогою, про діагноз і відомості, одержані при його медичному обстеженні. Стаття 40 зазначених основ закріплює один із найважливіших деонтологічних принципів – лікарську таємницю. Ця деонтологічна догма була закріплена ще у «Клятві Гіппократа». Про це йдеться і в багатьох інших нормативно-правових актах. Наприклад, у статті 21 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992р. (в ред. від 3 липня 2012 р.) № 5029 говориться, що забороняється не лише збирання, а й зберігання, використання і поширення конфіденційної інформації про особу без попередньої згоди, крім випадків, передбачених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав та свобод людини. До конфіденційної інформації належать свідчення про свободу, в тому числі й про стан здоров'я. Чинне законодавство розмежує 2 терміни – лікарська таємниця (відомості про пацієнта) і медична інформація (інформація для пацієнта). Як зазначив В. Акопов, майстерність дозування й вибір моделі інформації є важливою ланкою формування взаєморозуміння і взаємовідносин з пацієнтом. Уміння повідомляти хворому те, що йому необхідно знати, на думку вченого, є проявом лікарського таланту.

Що ж стосується професійних захворювань, то тут медична деонтологія виявляється в інших формах і не лише в інтересах того, хто зазнав професійного захворювання, а й в інтересах усієї держави, для профілактики профзахворювань і ліквідації шкідливих чинників на всіх підприємствах. Ось чому законодавство вимагає від лікарів, які запідозрили професійне захворювання, негайно повідомити санітарно-епідеміологічні органи і намагатися направити хворого до інших спеціалізованих профпатологічних органів. У таких випадках, навпаки, не можна втаємничувати факти виявлення ознак професійного захворювання. Окремо треба повідомляти, про групі професійні захворювання (якщо постраждало двоє і більше осіб). Екстремальне повідомлення відсилається

з дотриманням певної форми. Якщо діагноз змінено або уточнено, необхідно надіслати нове повідомлення (можна по телефону або телеграфом). Таке повідомлення надсилається протягом 3-х днів після встановлення остаточного діагнозу.

Проблема виявлення й обліку професійних захворювань уважно відстежується санітарними органами й перебуває в центрі уваги Головного санітарного лікаря України.

Не секрет, що в минулі роки інформація про абсолютну кількість професійних захворювань була засекреченою, а між іншим, у деяких державах роботодавці при виявленні перших ознак професійного захворювання у трудівника виплачують лікареві винагороду. Роботодавцеві це обходиться дешевше, ніж майбутні виплати й компенсації потерпілому.

Своєчасне виявлення, облік і аналіз статистичних даних дозволяє виявити шкідливий чинник, внаслідок якого виникають професійні захворювання у різних галузях. Цей чинник може бути один, а діяти в деяких галузях і завдяки статистичним даним його можна виявити.

Виявлення професійних захворювань здійснюється при безпосередньому зверненні хворого до лікаря. Але таке захворювання можна виявити і в процесі медичного огляду (обстеження). Ось чому не можна допускати формалізму при проведенні медичного огляду. Результати медичного огляду треба тривалий час зберігати. У постанові Державної санітарно-епідеміологічної служби України і Головного державного санітарного лікаря України «Про вдосконалення виявлення, обліку та профілактики професійних захворювань в Україні» від 17 липня 2006 р. № 28 наголошується на необхідності проведення систематичного аналізу усіх речовин, що викликають виникнення професійних захворювань і вживати заходів, адекватних ситуації. На відміну від нещасних випадків, які можуть ніколи не повторитися, профзахворювання можуть знову і знову виникати в певних галузях при виконанні відповідних робіт при взаємодії із шкідливими речовинами. Ось чому так потрібні облік і аналіз причин та умов, за яких вони сталися. Не можна приховувати жоден факт виявлення професійного захворювання, адже це може зашкодити запровадженню заходів щодо збереження здоров'я трудящих, проведенню моніторингу стану умов їх праці та стану особистого здоров'я. Цим пояснюються намагання держави посилити контроль і відповідальність за облік та аналіз профзахворювань.

Але проблему виявлення та обліку профзахворювань не можна в сучасних умовах вважати вирішеною. Соколова М. П., яка досліджувала проблему виявлення і реєстрації профзахворювань, встановила, що деякі захворювання лікарі вважають такими, що відносяться до рубрики загальної патології. Це привело до того, що в сільському господарстві практично перестали реєструватися професійні захворювання, а фактично хвороби рук доярок мають професійний характер. В Україні, як і в інших країнах, існують неформальні трудові відносини, хоча працівники фактично знаходяться під впливом різних шкідливих речовин. Крім того, значна кількість осіб працюють тимчасово, на різних підприємствах із шкідливими умовами, на яких відсутні медичні заклади, і вони не звертаються своєчасно до лікарів. а між тим, у Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я 2020: Український вимір», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2011 р. №1164 зазначається, що медико-демографічна ситуація, що склалась останнім часом в Україні, свідчить про незадовільний стан здоров'я населення, який проявляється у низькій народжуваності порівняно з високим рівнем смертності, насамперед чоловіків працездатного віку, а також у високому рівні поширеності хронічних неінфекційних захворювань. Маються на увазі і професійні захворювання. На жаль, ситуація з виявленням профзахворювань залишається невтішною в усьому світі. Як зазначено у доповіді МОП до всесвітнього дня охорони праці 2013, в цілому більше половини країн не збирають необхідні статистичні дані про професійні захворювання. Дані, які є, торкаються в основному виробничого травматизму та нещасних випадків із смертельними наслідками. Більше половини усіх країн статистичних даних щодо професійних захворювань не надають, а міграція посилюється. Для виявлення і діагностики профзахворювань потрібні фахівці зі спеціальними знаннями і досвідом, які у багатьох країнах, що розвиваються, взагалі відсутні. Це все гальмує національні можливості здійснювати контроль за станом здоров'я та профілактики захворювань, а професійні захворювання залишаються «невидимими».

В багатьох країнах вже розроблені і діють національні програми по виявленню та профілактиці профзахворювань. В Україні слід також розробити таку програму, об'єднати зусилля роботодавців, лікувально-профілактичних установ і працівників, і такими спільними діями поступово подолати існуючі недоліки в організації виявлення і лікування профзахворювань.